

Primljeno 3. siječnja 2014., prihvaćeno za tisak 14. studenog 2014.

Mihaela Krznarić, Danijel Vilček

MARKO SAMARDŽIJA O POLOŽAJU HRVATSKOGA JEZIKA U PRVOJ POLOVICI 20. STOLJEĆA

(prikaz: *Hrvatski jezik i pravopis od ujedinjenja do kraja Banovine Hrvatske (1918. – 1941.)*, Marko Samardžija, Školska knjiga, Zagreb, 2012.)

Knjiga Marka Samardžije *Hrvatski jezik i pravopis od ujedinjenja do kraja Banovine Hrvatske (1918. – 1941.)* nastala je u okviru znanstveno-istraživačkoga projekta „Povijest i standardizacija hrvatskoga jezika u 20. i 21. stoljeću“ čiji je voditelj bio autor knjige. Knjigu je izdala Školska knjiga u Zagrebu 2012. godine. Recenzenti su Samardžijine knjige dr. sc. Marija Znika i akademik Stjepan Damjanović. Sva je prikupljena i proučena građa podijeljena u 13 poglavlja, poglavlja su različite dužine te je svako od poglavlja podijeljeno na tri dijela. U proučavanju građe koristili su se raznorodni tekstovi, od izjava, vijesti, novinskih članaka, političkih komentara do književnih časopisa, udžbenika i znanstvenih radova. Sam autor na početku obrađuje pojedina pitanja koja su važna za povijest hrvatskoga jezika i pravopisa. Nakon uvida u problem pojedinog poglavlja nalaze se članci koji su sadržajno i problemski povezani s temom poglavlja. Posebnu važnost tim člancima pridaje i to što se njihovi autori osvrću na probleme vremena u kojem su članci pisani. Autori su članaka većinom hrvatski jezikoslovci, a manjinu čine i srpski, posebice oni koji su važni za potpuno razumijevanje nekoga problema. Svakome je poglavlju dodan i zaglavak. U tim se zaglavcima opisuju događaji koji su bitni kako bi se razumio „duh vremena“. Vrijeme koje se obrađuje u Samardžijinoj knjizi vrijeme je odmicanja od „narodnoga jezika“ te vrijeme artikuliranja nove paradigme književnoga jezika. Najveći dio građe za proučavanje prikupljen je u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu.

Osnovni se jezični problemi razmatrani u knjizi mogu podijeliti u nekoliko skupina. Tako se prvo poglavlje odnosi i na književna pitanja. M. Samardžija u njemu piše o hrvatskim mladoekavcima, tj. o onim književnicima koji su uoči ili tijekom Prvoga svjetskog rata pisali svoja književna djela ekavicom. Druga je skupina problema političke i povijesne naravi, a o tome najbolje svjedoče poglavlja u knjizi koja govore o hrvatskim povijesnim i političkim prilikama u prvoj polovici 20. stoljeća. Najviše je prostora, u tom kontekstu, dodijeljeno razdoblju Banovine Hrvatske kada se hrvatsko pitanje

u više navrata, više u teoriji nego u praksi, pokušalo riješiti. Naravno da su obje skupine povezane s jezičnim zbivanjima toga vremena, odnosno one su temeljne postavke u razmatranju jezičnih problema. Kada se govori o hrvatskom jeziku u tome razdoblju, autor naglašava mnogobrojne probleme koji su utjecali na razvoj hrvatskoga jezika. Tako se redom govori o nametanju ćirilice koja je postala sredstvom velikosrpske hegemonije, o branjenju prava na jezičnu samostalnost, o problemima ujednačavanja pravopisa i nazivlja, o postojanju jednog zajedničkog jezika za Hrvate i Srbe, nacionalizaciji hrvatskih naseljenih mjesta, sudbini čakavštine te njezinom ponovnom oživljavanju u okviru hrvatske moderne književnosti. U najduljem se, osmom poglavlju, govori o zalaganju za hrvatski jezik, a kao glavni u tom sve složenijem, teškom poslu ističu se Vatroslav Rožić, Nikola Andrić, Joza Ivakić, Jozo Dujmušić, Ivan Esih i mnogi drugi. Određeni su dijelovi knjige dodijeljeni predstavljanju jezičnih priručnika, savjetnika i časopisa koji su predstavljali tadašnju jezičnu politiku, a u većini slučajeva i borbu za samostalnost hrvatskoga jezika. Tako je treće poglavlje posvećeno *Hrvatskom ili srpskom jezičnom savjetniku* Tome Maretića. Potom autor piše o dvama najvažnijim priložima poznavanju hrvatskoga jezika, pravopisa i jezičnih prilika (Rudolf Strohal, *O stvaranju hrvatskog književnog jezika* i Antun Barac, *O pogledima iliraca na hrvatski književni jezik*.) Međutim, kao osobito važne autor spominje zapise poput Rožićeva o posljednjim Babukićevim riječima te svjedočenja T. Maretića o tome kako je u Banskoj Hrvatskoj i Slavoniji 1892. godine tradicionalni (etimološki) pravopis zamijenjen fonološkim (fonetičkim). U 19. stoljeću objavljeno je i desetak dvojezičnih, trojezičnih i terminoloških rječnika hrvatskoga jezika, a između dvaju svjetskih ratova povijest hrvatske leksikografije najustrajnije je proučavao Vladoje Dukat koji je objavio rasprave o brojnim hrvatskim rječnicima. Autor ističe i važnost kratkotrajnog postojanja društva i časopisa *Hrvatski jezik* čiji je zadatak *njegovanje hrvatskoga jezika, tj. njegovo unaprjeđivanje, čuvanje njegova duha i nastojanje oko pravilne njegove upotrebe na svim područjima govora i pisanja*. Potom je istaknut prijedlog fra Stanka Petrova o uvođenju jekavice, a posebno se govori i o jezičnom radu Petra Guberine i Krune Krstića te o njihovim člancima o razlikama između hrvatskoga i srpskoga jezika.

Objedinjeni problemi i položaj hrvatskoga jezika u početnim i srednjim godinama 20. stoljeća svojevrsan su prikaz najvažnijih i najizraženijih pitanja, polemika, odredaba i rješenja povezanih s hrvatskim jezikom i njegovim položajem. Potpuniju i uvjerljiviju sliku donose popratni članci koji slijede nakon svakog poglavlja kao konstruktivna dopuna tih poglavlja. Oni donose raznorodne pojedinosti, često nepoznate i dvojbene, one koje idu u prilog političkom, povijesnom i jezičnom okrilju. Sve je to okupljeno u knjizi koja je mnogo više od deskriptivnog prikaza okolnosti i jezične povijesti.